

Süleyman ALIYEV,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
Ali dərəcəli metodist müəllim.

Bu il (2021-ci ildə) Bakıda tanınmış şair, ədəbiyyatşünas və pedaqoq “yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının yaradıcılarından biri” (akad. İ.Həbibbəyli) olan X.Kərimlinin “Qanun” nəşriyyatı tərəfindən 272 səhifəlik “Tanrı müjdəsi” adlı kitabı nəşr olunmuşdur. Kitab şairin anadan olmasının 70 illik yubileyinə həsr olunmuşdur. Burada şairin 1989-2020-ci illərdə yazdığı seçmə şeirlər və poemaları toplanmışdır.

Kitabda olan şeirlər beş başlıq altında verilmişdir: “Seçmə şeirlər”, “Türkiyə eskizləri”, “İkiliklər və dördlüklər”, “Son illərin şeirləri” və “Lirik poemalar”. Kitab “Toğluqayın Məmməd Aza məkətu” şeiri ilə açılır. Şeirdə istedadlı şairin M. Aza olan ülvə sevgisi şəxsləndirilmiş Toğluqayın dili ilə özü də çox böyük ürək yanığı ilə yazılmışdır. Yeddi bəndlik bu şeirdə təbiətin bir parçasının – Toğluqayın sanki M. Aza nə payızı, nə qışı bilindir. Bulaqlar da öz axarını, təbiət də öz səsini, öz avazını dəyişib. Onun sinəsi üstündə bitən çiçəklər də belə qarıyırdı:

Şair balam, ömrüm, günüm yaradı.
Sinəm üstə çiçəklərim qaradı.
Nəyim varsa təbiətin varıdı.
Çalxalanıb dərinliyim, dayazım,
Gəl görüşək, mənim Məmməd Arazım.

X.Kərimli özünəməxsus səsi, nəfəsi, sözü olan şairdir. O, insanların mənəvi aləmini həmişə ucaltığa səsləyir. Onun “Sonra gec olar” şeiri də elə buna həsr olunmuşdur. Şeirdə insanların bir-birinə münasibətinin itməsi, qəlblərində mərhəmət, insanlıq hislərinin yoxa çıxması, çoxüzlü olması, ədəb-ərkan qaydalarına əməl etməməsi göstərilir. Bu, şairi düşündürür. O bunların olmasını istəmir. Elə ona görə də narahatdır, çox həyəcanlıdır. Şair ritorik sualla deyir:

Bəzən düşünürsən, donur qəlbə qan,
Gündə bir möcüzə kəşf edən insan,
Bəs niyə özünü kəşf edə bilmir?!
Küllü-kainatı “dərk edən” insan,
Niyə bəs özünü dərk edə bilmir?!
Şairi bəzən kitablardan oxuduğu (“yazıya pozu yoxdur”), bəzən də qələm yoldaşlarının yazdığı (“səadət insanın öz əlindədir”) fikirləri düşündürür. “Bunlar, bəlkə də, haqdır”, - deyir (“Əlinə əl yetməz” şeiri). Ancaq:

Taleyin öz yolu, öz ünvanı var,
Nə qədər cəhd etsən dəyişməz yolun.
Tale var, gədanı şahənşah eylər,
Tale var, şahın da bağlar əl-qolun
-fikirlərinə haqq qazandırsa da, o, tərəddüd içərişində qalır. Cəmiyyətdə bəzən haqsızlar haqlıdır. Haqqa, ədalətə hücumlar olur. Bunlar böyük xətalara aparıb çıxarırlar. Hətta faciələr yaradır. Bax şairin qorxduğu da budur. O, böyük vətəndaşlıq duyğusu ilə heç vaxt bunları görmək istəmir.

Haqqın ucaltdığı qaçaqdır haqdan,
Haqqa əyləndən haqq qaçaq düşüb.
Fələyin gərmişli tərəzində
Nahaqq ağır gəlir, haqq qaçaq düşüb.

Əlinə əl yetmir, dilinə də dil,
Deyəsən, “Özün seç yaxşı-yamanı”.
Haqqı dananların kef üzrə kefi,
Bəs haqq aşiqinin xoş günü hanı?!

Kitabda şairin müharibə mövzusunda yazdığı “Təbiət itirib təbiətliyini”, “Şəhidlik nəğməsi” şeirləri verilmişdir. Mələmdür ki, biz müharibə dövrünün dənəşlətlərini görmüş və onları yaşamışıq. Qanlı müharibə illərinin gərmişliyi, həyəcan və iztirabları, əlbəttə, bi illəri yaşayan hər bir şəxsə güclü təsir etməyə bilməz.

O cümlədən X. Kərimliyə də. Vətənin ağrı-acısını yaşayan şair təbiətin özünün də qəm-kədər içərisində olduğunu, “gecələr yuxusunun ərşə çəkildiyini”, “nəğməli bulaqların nəğməsinə itirməsini, nağıllı çayların nağılinin yoxa çıxması-nı”, “hər şeyə, hər kəsə analıq edən təbiətin sanki anasız qalması-nı” müşahidə edir. Müharibənin bu dəhşətli səhnələrini verən şair metaforik ifadə ilə - “meşələrin saç yolub ağı çəkmləri” ilə poeziyaya dətirir.

Torpaqda, havada barıt iyi var,
Güllədən quşların yarılıb bağı.
Mərmidən tərşələr oyuq-oyuqdur,
Meşələr saç yolub çəkirlər ağrı.
Həyatın daimi axarda olduğunu, insanın cismani ömrünün bir daha geri dönmədiyini (“Bir də geri dönməyəcək bu qatar”) deyən şair həm də “İnanıram ki...” şeirində bildirir ki, əgər bütün xəbislikləri, pislilikləri, maskalanmış üzləri bir gün qara torpaq udarsa, dünya üzündə nə bir Allah bəndəsi, nə şeytan qalmazsa, həyat yenidən başlayarsa, onda hər şey öz axarınca gedəcək. “Sərhədlər də yığılaçaq, dünya olacaq azad, şəriksiz bir Vətən”. Əlbəttə, bu mümkün deyildir. Sadəcə olaraq şairin utopiyasıdır.

X.Kərimlinin daxili dünyasının bəzi məqamları “Həyat tablosu”, “Nədən”, “Babam nağıl deyirdi”, “Saxla qəlbini buztək...” və s. şeirlərində öz əksini tapır. Onun 1994-cü ildə bir şəhid atasına yazdığı şeirdə (“Saxla qəlbini buztək...”) vətənin yad əllərə düşməsinin səbəbini belə verir:

...Ağatlı oğlanları
Öldürdü zaman-zaman
qara atlılarımız.

ŞAİRİN KÖNÜL DÜNYASI

Onunçün yad əllərdə
qalıbdı Vətənimiz,
namus, qeyrət, arımız!

Çox şükürlər olsun ki, ikinci Qarabağ döyüşündə qara atlıların əl-qolunu bağladılar. Vətənimizin əsgərləri öz döyüş əzmi və şanlı qələbəsi ilə düşməne qan uddurdu. Zəfər çaldı. Namus və qeyrətətimiz olan torpaqlarımıza sahib olduq. Şəhidlərimizin qanını aldıq.

Kitabda X.Kərimlinin sevgiyə aid (“Bir az da sevgidən danış”, “Arama”, “Kaş qəlbimi görəydin...”, “Sevgi də bir dəlilik”) şeirləri də yer almışdır. Canlı seyri, həyatı müşahidəsi güclü olan şair fikirlərini istər sevgiyə aid, istərsə də digər mövzularda yazdığı şeirlərində asanlıqla verə bilər:

Kiminin əli istidi kiminin ürəyi,
Əli istilərin hasil olur diləyi.
Ürəyi istilərin daşdan çıxır çörəyi...

Şair türk xalqlarının tarixi birliyini “Nə mutlu-yam...” şeirində böyük sevgi hissi ilə verir. Ümumiyyətlə, X. Kərimli kitabın “Türkiyə eskizləri” bölməsində verdiyi şeirlərində soyumuz, kökümüz bir olan bu millətə böyük qayğı, isti bir münasibət ilə yanaşdığını görürük.

Şairin kitabda “İkiliklər”dən ibarət olan aforizmləri də verilmişdir:

Dünyədə ədalət olsaydı əgər,
Bu qədər zülmü də çəkməzdü bəşər.

* * *

Kim ayırd edirsə haqqı nahaqdan,
Kamil yaratmışdır onu yarıdan.

* * *

Tülkünü bəzəyib etsən də aslan,
Yenə tülkü kimi qalacaq inan.

* * *

Şərəfsiz yol ilə yeyilən çörək,
Bir gün zəhər olub gözədən gələcək.

Bu aforizmlər şairin dərin düşüncəsinin müdrik kəlamlarıdır. Hər bir oxucu bu kəlamlardan faydalana, özü üçün ibrət götürə bilər.

İnsan ömrünün nə qədər qısa olduğundan bu qısa ömrü mənəvi və şəxsiyyəti yaşayanları şair alqışlayır. Onun istedadlı və ləyaqətli alim, gözəl ana Fərqanə xanım Kazımovanın əziz xatirəsinə həsr etdiyi “Təsəlli” şeiri, uşaq dünyasının düşüncələrini əks etdirən “Hələ inanırlar...” poeziya nümunəsi belələrindəndir.

Şairin kitabındakı şeirlər mövzu rəngarəngliyi baxımından zəngindir. Onun gözəllik haqqında yazdığı şeirləri də diqqətçəkəndir. Düzdür, gözəllik haqqında

çox yazıblar, çox deyiblər. Ancaq X. Kərimlinin də bu barədə öz fikri, öz sözü vardır:

...Gözəllik ölçülür gözəl camalla,
Gözəllik gözəlin əməlinədir.
Gözəllik gözəldir ağıl-kamalla,
Riyasız, boyasız təmiz dildədir.

Əxlaqı gözəldir, mənliliyi safdır,
Əsl gözəlliyin, əsl gözəlin.
Fitnəsi, işvəsi “can alanların”
Başa düşmək olmur əməlin, felin.

...Üzü gözəllərdən uzaq ol, uzaq,
Qəlbə gözəllərin dur səcdəsinə.
Aldanma qəməzli göz yaşlarına,
Vurul təmiz eşqin möcüzəsinə.

Şair şeirində mənəvi gözəlliyi əsas götürür. Yəni zahiri o qədər də gözəl olmayan, ancaq batını – mənəvi aləmi yaxşı olanları gözəl hesab edir. Bu, doğrudur, ancaq həm zahiri, həm də batını gözəllik vəhdətdə olarsa, bu lap əla olar. Bunun əvəzi yoxdur.

X. Kərimlinin həyata baxışı çox genişdir. Onun şeirində (“Nənəm xalça toxuyardı”...) bədii təxəyyülünün məhsulu ilə xalq yaradıcılığının təsiri ilə yazılan nümunələri – bayatıları bir həmahənglik yaradır. Səkkiz bəndlik şeirdə şairin fikirləri ilə nənənin könül dünyasının fikirləri görün nə gözəl səsleşir:

...Nənəm xalça toxuyardı,
Toxuduqca ilmə-ilmə,
Naxış-naxış, narın-narın,
Şirin-şirin oxuyardı:

“Xurcunu qotazlı yar,
Sinəsi söz, sazlı yar,
Sən mənə ta neynirsən,
Yanımda var nazlı yar”.

Nənəm xalça toxuyardı,
Toxuduqca hər naxışdan,
Hər ilmədən dağın-daşın
Çiçək ətri qoxuyardı:

“Çiçəyi xallı dağlar,
Maralı hallı dağlar
Yarı yara qovuşdur,
Butası allı dağlar”.

Nənəm xalça toxuyardı,
Hər ilməsi ağılıydı,
Vurduğu sirli naxışlar
“Məlikməmməd” nağılıydı:

“Xalçam uçdu göylərə,
Müjdə verdi yerlərə,
Göyden üç alma düşdü,
Paylayın dəcellərə...”

Kitabın “Son illərin şeirləri” bölməsində verilmiş poetik nümunələrə “Kişilik bir zirvədir ki...”, “Ağrı”, “Vur əsgərim, haqq sənə, həqiqət də sənindir” və s. şeirlərini göstərmək olar. X.Kərimli “Kişilik bir zirvədir ki...” şeirində yazır:

Kişilik bir zirvədir ki, hər erkəyin əli çatmaz,
Kişi olan halalına ömrü boyu haram qatmaz.
Halal gələndə bu dünyaya halallıqla yaşayırlar,
Halallıqla yaşayanlar KİŞİ adın daşıyırlar.

X.Kərimli kişi adına yüksək qiymət verir. O bu ada biganə qalmır. Elə ona görə də onu böyük hərf lərlə yazır.

Başqalarının haqqını yeyən, “paçalara sığınaraq özlərinə “kişi” deyən, millətin qanını zəli kimi, ac bit kimi soran, xalqa, millətə biganə qalan, məqamında özündən bəyüklərin qarşısında quyrıq bulayan, dar məqamda tülkü kimi, tula kimi dayananları kişi hesab etmir. Çünki:

Belələri dönük çıxır anasına, bacısına,
Namusuna – arvadına, öz oğluna, öz qızına,
Tək onların qarnı doysun, cibi dolsun, varı gəlsin,
Süfrəsinin yağı gəlsin, balı gəlsin, narı gəlsin...

Kişilik haqqında bir çox mətləbləri diqqətə çatdıran şair cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrində az da olsa sözü gedən ada layiq olmayanlar vardır.

(Davamı var)